

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2021. gada 2. decembrī
lietā Nr. 2021-07-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs un Anita Rodiņa,

pēc Administratīvās rajona tiesas pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, 19.¹ un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2021. gada 2. novembra tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 14. panta sestās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 107. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2009. gada 1. decembrī pieņēma Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumu (turpmāk – Atlīdzības likums), kas stājās spēkā 2010. gada 1. janvārī.

Atlīdzības likuma 14. pants noteic vispārējās piemaksas 2. pantā norādītajām personām. Atlīdzības likuma 14. panta sestā daļa paredz nosacījumus piemaksu vai atpūtas dienu piešķiršanai nodarbinātajiem par virsstundu darbu vai darbu svētku dienās. Atlīdzības likuma 14. panta sestā daļa tās sākotnējā redakcijā noteica: “Amatpersonas (darbinieki), izņemot karavīrus, kā arī Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm saņem piemaksu par virsstundu darbu vai darbu svētku dienās

100 procentu apmērā no tām noteiktās stundas algas likmes, vai arī tām kompensē virsstundu darbu, piešķirot atpūtas laiku citā nedēļas dienā.”

Atlīdzības likuma 14. panta sestā daļa tikusi vairākkārt grozīta.

Ar 2013. gada 6. novembra likumu “Grozījumi Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā”, kas stājās spēkā 2014. gada 1. janvārī, Atlīdzības likuma 14. panta sestā daļa izteikta jaunā redakcijā. Kopš minētajiem grozījumiem Atlīdzības likuma 14. panta sestā daļa nav grozīta un ir spēkā šādā redakcijā: “Amatpersonas (darbinieki), izņemot karavīrus un Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm, saņem piemaksu par virsstundu darbu vai darbu svētku dienās 100 procentu apmērā no tām noteiktās stundas algas likmes, vai arī tām kompensē virsstundu darbu, piešķirot apmaksātu atpūtas laiku atbilstoši nostrādāto virsstundu skaitam citā nedēļas dienā” (turpmāk – apstrīdētā norma).

2. Pieteikuma iesniedzēja – Administratīvā rajona tiesa (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – uzskata, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā ierobežo amatpersonu tiesības saņemt atbilstošu atlīdzību par darbu valstī oficiāli noteiktajās svētku dienās (turpmāk – valsts svētku dienas), neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. un 107. pantam.

Pieteikuma iesniedzējas tiesvedībā ir administratīvā lieta Nr. A420133120 par tāda labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru personai administratīvajā lietā tiktu atlīdzināti mantiskie zaudējumi, kas radušies, nesaņemot piemaksas par laika periodā no 2017. gada 24. decembra līdz 2019. gada 9. jūnijam nostrādātajām valsts svētku dienām. Persona, kuras tiesību aizsardzībai iesniegts pieteikums administratīvajā lietā, ir Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersona ar speciālo dienesta pakāpi, kurai Tieslietu ministrija atteikusi atlīdzināt minētos mantiskos zaudējumus, pamatojot atteikumu ar apstrīdēto normu.

Apstrīdētā norma, pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, neatbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā noteiktajam tiesiskās vienlīdzības principam un nepamatoti ierobežo Satversmes 107. pantā noteiktās personas tiesības uz veiktajam darbam atbilstošu samaksu.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka Satversmes 107. panta tvērumā par veiktajam darbam atbilstošu samaksu ir uzskatāma arī samaksa par darbu valsts svētku dienās. Garantijas atlīdzībai par darbu valsts svētku dienās esot ietvertas Latvijai saistošās starptautiskajās normās – Starptautiskā pakta par

ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām (turpmāk arī – Pakts) 7. panta “d” apakšpunktā un Eiropas Padomes Pārskatītās Eiropas Sociālās hartas (turpmāk arī – Pārskatītā Sociālā harta) otrās sadaļas 2. panta 2. punktā. Latvija jau esot ieviesusi minētās garantijas darba tiesiskajās attiecībās, bet apstrīdētajā normā arī attiecībā uz daļu no Atlīdzības likuma subjektiem.

Pieteikuma iesniedzēja neapšaubā, ka apstrīdētā norma ir pieņemta, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto procedūru un kārtību, un ir izsludināta un publiski pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Apstrīdētā norma esot arī pietiekami skaidra un nepārprotama.

Tomēr apstrīdētajai normai neesot leģitīmā mērķa. Tiesiskais regulējums, kas neparedz piemaksu par darbu valsts svētku dienās Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm, esot vēsturiski pārņemts un pēc būtības neesot mainījies kopš Ministru kabineta 2003. gada 14. oktobra noteikumu Nr. 567 “Noteikumi par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu darbinieku ar speciālajām dienesta pakāpēm darba samaksu” spēkā stāšanās 2003. gada 18. oktobrī. Šāda tiesiskā regulējuma vēsturiskā izcelsme liecinot, ka tas pamatā ir bijis tiesībpolitisks un vispārējs budžeta līdzekļu ekonomijas jautājums.

Ar Ministru kabineta 2013. gada 27. decembra rīkojumu Nr. 675 “Par Konceptiju par jaunu darba samaksas sistēmu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm” apstiprinātajā Konceptijā par jaunu darba samaksas sistēmu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm esot norādīts uz esošo problēmu, tomēr tai neesot rasts risinājums. Pastāvošais regulējums nevarot tikt uzskatīts arī par ekonomiskās krīzes risinājumu, jo ierobežojums saņemt piemaksu par darbu valsts svētku dienās skarot vien daļu no valsts amatpersonām.

Apstrīdētā norma neatbilstot Satversmes 91. pantam, jo tā nepamatoti paredzot atšķirīgu attieksmi pret amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm iepretim citiem nodarbinātajiem (darbiniekiem un citām valsts amatpersonām). Visas amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm saskaņā ar Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma (turpmāk – Dienesta gaitas likums) 29. panta pirmo daļu varot tikt nodarbinātas valsts svētku dienās. Arī citas valsts dienestā vai darba tiesiskajās attiecībās esošas personas varot tikt nodarbinātas valsts svētku dienās. Tomēr tikai attiecībā uz amatpersonām ar

speciālajām dienesta pakāpēm esot paredzēts izņēmums, kas liedz saņemt atbilstošu atlīdzinājumu par darbu valsts svētku dienās. Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, nav konstatējams šādas atšķirīgas attieksmes leģitīmais mērķis, jo saskaņā ar Satversmes tiesas paustajām atziņām valsts budžeta līdzekļu ietaupījums nevar būt leģitīms mērķis atšķirīgai attieksmei pret personu grupām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. un 107. pantam.

Apstrīdētajā normā ietvertais tiesiskais regulējums pēc būtības ir bijis spēkā jau kopš 2003. gada 18. oktobra. Šis regulējums ir vairākkārt pārskatīts un atzīts par pietiekami būtisku, lai tiktu nostiprināts normatīvajos aktos un šobrīd – arī Atlīdzības likumā.

Izskatāmajā lietā apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 91. un 107. pantam esot vērtējama kopsakarā.

Attiecībā uz Satversmes 107. pantā paredzētajām tiesībām saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu, esot vērtējams tas, vai samaksa ir samērīga ar amata atbildību un noslodzi, neatkarības prasībām, no amata izrietošajiem ierobežojumiem un amata rangu konstitucionāli tiesiskajā iekārtā. Tajā pašā laikā minētie apsvērumi neļaujot personai pieprasīt no valsts konkrētu atalgojuma apmēru.

Saeima norāda, ka karavīri, Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos ar privātajā sektorā nodarbinātajiem. Valstij, regulējot dienesta tiesiskās attiecības, esot plašāka rīcības brīvība nekā regulējot darba tiesiskās attiecības. Turklāt militārais dienests un dienests Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs vai Ieslodzījuma vietu pārvaldē esot nošķirams arī no pārējiem valsts dienesta veidiem.

Militārais dienests noritot stingri reglamentētā vidē, paaugstinātas garīgās, psiholoģiskās un fiziskās spriedzes, veselības vai dzīvības apdraudējuma apstākļos, dienesta dienas ilgums esot atkarīgs no dienesta nepieciešamības. Militārais dienests tiekot organizēts atbilstoši valsts imperatīvajām militārajām interesēm, kas vērstas uz valsts pastāvēšanas un suverenitātes nodrošināšanu. Karavīru nodarbināšana valsts svētku dienās neesot uzskatāma par izņēmumu, bet

esot likumsakarīga nepieciešamība, kas izrietot no militārā dienesta specifikas un nodrošinot nepārtrauktu dienesta darbību.

Dienesta nepārtrauktība esot būtiska arī Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs vai Ieslodzījuma vietu pārvaldē, kas 24 stundu režīmā pildot valstij būtiskas funkcijas – sargājot valsts drošību un gādājot par sabiedrisko drošību un labklājību. Tādēļ attiecīgajām amatpersonām varot tikt noteikti lielāki ierobežojumi saistībā ar darba organizāciju.

Tieši dienesta pienākumu raksturs, no tā izrietošais speciālais darba laika organizācijas regulējums un ar amatu saistītie ierobežojumi ļaujot secināt, ka karavīri un amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm neatrodas salīdzināmos apstākļos ar citām amatpersonām un valsts institūciju vai privātā sektora darbiniekiem. Tādējādi apstrīdētā norma neparedzot atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Līdz ar to apstrīdētā norma atbilstot tiesiskās vienlīdzības principam.

4. Pieaicinātā persona – Valsts kanceleja – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. un 107. pantam.

Valsts kanceleja pievienojas Saeimas atbildes rakstā izteiktajiem argumentiem, papildus norādot, ka jautājums par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm piemaksām par darbu valsts svētku dienās esot jāskata kopsakarā ar kopējo Atlīdzības likumā paredzēto Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm atlīdzības sistēmu, kuras atsevišķi elementi līdzsvarojot ierobežojumus. Minētajām amatpersonām esot piešķirta virkne tādu atlīdzības elementu, kas nav piešķirti, piemēram, valsts civildienesta ierēdņiem vai darbiniekiem, – piemaksas, pabalsti, prēmijas, pagarināts ikgadējais atvaļinājums, apmaksāta veselības aprūpe, kā arī izdienas pensija.

5. Pieaicinātā persona – Iekšlietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. un 107. pantam.

Satversmes 91. pantā nostiprinātās tiesības esot salīdzinošas, proti, tās var pieprasīt vienlīdzīgu attieksmi, bet pašas par sevi nevar atklāt, kādai šai attieksmei jābūt, proti, labvēlīgai vai nelabvēlīgai. Tādēļ, lai noskaidrotu, vai piemaksas par darbu valsts svētku dienās pēc būtības ir piešķiramas amatpersonām ar speciālajām

dienesta pakāpēm, esot jāliek lietā apsvērumi, kas atrodas ārpus vienlīdzības jēdziena robežām.

Tas, ka amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm kā viens no darba atlīdzību veidojošiem elementiem netiek paredzēta paaugstināta apmaksa par dienesta pienākumu izpildi valsts svētku dienās, pats par sevi neradot pamattiesību aizskārumu. Proti, noskaidrojot to, vai kāda no tiesību normām nav pretrunā ar tiesiskās vienlīdzības principu, esot jāņem vērā tiesību joma, kurā apstrīdētā tiesību norma ietilpst. Tiesiskās vienlīdzības princips galvenokārt esot piemērojams kopā ar citām pamattiesībām, jo sevišķi tādēļ, ka nereti, balstoties tikai uz šo principu, neesot iespējams secināt, kā konkrētais gadījums izšķirams.

Satversmes 107. pants negarantējot personai ne tiesības uz noteiktu atalgojuma apmēru, ne piemaksu par darbu valsts svētku dienās. Proti, neesot konstatējams, ka personai atlīdzības noteikšanas procesā būtu garantēta obligāta, absolūti vienveidīga atlīdzību veidojošo elementu struktūra un līdz ar to arī vienāda atlīdzība ar citām personām.

Apstrīdētā norma atbilstot arī Satversmes 91. pantam, jo amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm neatrodies vienādos un salīdzināmos apstākļos ar darbiniekiem, kuri nodarbināti saskaņā ar Darba likumu, un citās valsts iestādēs nodarbinātajiem un attiecīgi neesot ar tiem salīdzināmas. Minētais esot pamatojams ar dienesta pienākumu raksturu, no tā izrietošo speciālo dienesta pienākumu izpildes laika organizācijas regulējumu un ar amatu saistītajiem ierobežojumiem.

Iekšlietu ministrija norāda, ka apstrīdētās normas leģitīmais mērķis esot sabiedrības drošība, kas aptver cilvēku dzīvības, brīvības, veselības, goda un īpašuma aizsardzību.

Lai aizsargātu sabiedrības drošību un citu cilvēku tiesības, Dienesta gaitas likumā minētās iestādes veicot tām tiesību aktos noteiktās funkcijas nepārtraukti, un tādējādi amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm saistībā ar dienesta pienākumu izpildes organizāciju varot tikt uzlikti lielāki ierobežojumi nekā citās iestādēs nodarbinātajiem. Pēc būtības šāda amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta pienākumu izpildes specifika esot vērtējama kā normāls darba režīms. Tādēļ šajā gadījumā likumdevējam esot rīcības brīvība, nosakot kopējo atlīdzību par dienesta pienākumu izpildi, neparedzēt kā vienu no atlīdzības elementiem paaugstinātu apmaksu par dienesta pienākumu izpildi valsts svētku dienās.

Spēkā esošā darba samaksas sistēma kopumā garantējot īpašā darba režīma atlīdzināšanu ar tādām sociālajām garantijām, kuras neesot paredzētas nedz darbiniekiem, kas nodarbināti uz Darba likuma pamata, nedz valsts civildienesta ierēdņiem.

6. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. un 107. pantam.

Tieslietu ministrija pievienojas Saeimas atbildes rakstā izteiktajiem argumentiem, papildus norādot, ka Satversmes tiesa jau esot atzinusi, ka amatpersonas, kuru nodarbinātības attiecības regulē Dienesta gaitas likums, neatrodas salīdzināmos apstākļos ar citām amatpersonām un valsts institūciju vai privātā sektora darbiniekiem. Arī militārajā dienestā esot speciāla darba laika organizācija, ar šo dienestu saistīti aizliegumi, pienākumi un ierobežojumi, kā arī atšķirīga atalgojuma un sociālo garantiju sistēma.

Ņemot vērā to, ka darbs minētajos dienestos nav salīdzināms ar darbu citos valsts dienestos, arī atlīdzības sistēma attiecīgajām amatpersonām esot veidota atšķirīgi. Tādējādi apstrīdētā norma neparedzot atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, un atbilstot Satversmes 91. pantam.

Vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 107. pantam, tā esot aplūkojama sistēmiski. Proti, esot jāņem vērā amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm un karavīriem noteiktā atlīdzības sistēma, kurā ietverti tādi finansiāli instrumenti, kas kompensējot apstrīdētajā normā ietverto izņēmumu, bet neattiecoties uz citām amatpersonām un valsts institūciju vai privātā sektora darbiniekiem. Šie finansiālie instrumenti esot, piemēram, augstākas piemaksas, izdienas pabalsti, veselības apdrošināšana, kompensācija apgērba iegādei, uzturdeva karavīriem, ilgāks ikgadējam atvaļinājumam piešķirtais laiks. Līdz ar to, sistēmiski izvērtējot apstrīdēto normu un Atlīdzības likumā ietverto regulējumu par amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm un karavīru atlīdzību, esot secināms, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 107. pantam.

7. Pieaicinātā persona – Finanšu ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas pieņemšana bija tiesībspolitisks jautājums.

No lietas materiāliem nevarot secināt, ka, pieņemot apstrīdēto normu, būtu piemērots vispārējais budžeta līdzekļu ekonomijas princips, jo jau kopš 2003. gada tiesību normas neparedzot piemaksas 100 procentu apmērā par darbu valsts svētku

dienās Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm. Šajā gadījumā neesot pamata uzskatīt, ka līdzekļu ekonomija būtu tikusi piemērota uz kādas personu grupas rēķina. Kādēļ darba samaksas, tostarp piemaksu, tiesiskais pamats Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm sistēmiski jau no 2003. gada ir bijis tieši tāds kā tagad – tas esot Iekšlietu ministrijas un Tieslietu ministrijas tiesībpolitikas jautājums.

8. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. pantam, bet neatbilst Satversmes 107. pantam.

Satversmes 107. pants attiecoties gan uz darba tiesiskajām attiecībām, gan arī citām nodarbinātības formām, jo Satversmes 106. pantā noteiktās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai esot cieši saistītas ar tiesībām uz darba samaksu un atpūtu. Tādēļ algota darba veikšana esot atzīstama par būtiskāko kritēriju, nosakot, vai personai ir Satversmes 107. pantā noteiktās tiesības.

Satversmes 107. pantā ietvertais jēdziens “atbilstoša samaksa” ietverot arī atlīdzību par darbu valsts svētku dienās. Satversmes 107. panta saturs citstarp esot noskaidrojams kopsakarā ar Satversmes 89. pantu, proti, ņemot vērā Latvijai saistošos starptautiskajos līgumos ietvertos cilvēktiesību standartus.

Saskaņā ar Pakta 7. pantu dalībvalstis esot apņēmušās nodrošināt atlīdzību par valsts svētku dienās veiktu darbu. Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja, skaidrojot Pakta 7. pantu, esot norādījusi, ka darba ņēmējiem, kuriem jāstrādā valsts svētku dienās, būtu jāsaņem vismaz tāda pati alga kā par citu darba dienu, kā arī kompensējošs atpūtas laiks, kas atbilst nostrādātajam laikam.

Līdzīgi saskaņā ar Pārskatītās Sociālās hartas otrās sadaļas 2. panta 2. punktu Latvija, lai nodrošinātu tiesību uz taisnīgiem darba apstākļiem efektīvu izmantošanu, esot apņēmusies noteikt, ka darbs valsts svētku dienās ir jāapmaksā. Eiropas Sociālo lietu komiteja, skaidrojot minētās hartas saturu, esot norādījusi, ka darbs valsts svētku dienās var tikt veikts tikai izņēmuma situācijās un ir jākompensē ar atalgojumu vismaz divkārtšā apmērā. Atlīdzinājumu varot nodrošināt arī, piešķirot atpūtas laiku, tomēr tādā gadījumā tam vajagot būt vismaz divreiz ilgākam par nostrādātajām dienām.

No Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2003/88/EK par konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem 17. panta izrietot valsts pienākums

nodrošināt, ka darbs valsts svētku dienās netiek veikts un tādējādi tiek nodrošinātas tiesības uz atpūtu. Tikai īpašos apstākļos, kad nepieciešams nodrošināt nepārtrauktu darba gaitu, darbinieku varot nodarbināt arī valsts svētku dienā, par to piešķirot atbilstošu atlīdzību – samaksu vismaz divkārsā apmērā vai kompensējot valsts svētku dienā nostrādāto laiku ar papildu atpūtas laiku.

Tādējādi valstij esot pienākums nodrošināt, ka, pirmkārt, darbs valsts svētku dienās netiek veikts, ja vien to neprasa īpaši apstākļi, un, otrkārt, ja darbs tiek veikts valsts svētku dienā, nodarbinātajiem par to jāsaņem atlīdzība vismaz divkārsā apmērā vai papildu atpūtas dienas.

Pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu. Ierobežojumam neesot leģitīmā mērķa; uz tādu neesot norādījusi arī Saeima. No Atlīdzības likuma anotācijas izrietot, ka likuma virsmērķis ir noteikt vienotus atlīdzības un piemaksu noteikšanas principus publiskajā sektorā nodarbinātajiem. Tomēr no anotācijas nevarot izsecināt tieši apstrīdētās normas leģitīmo mērķi. Apstrīdētās normas vēsturiskā izcelsme liecinot par to, ka šīs normas pieņemšana ir bijusi galvenokārt tiesībpolitiska izšķiršanās, lai ietaupītu budžeta līdzekļus. Pēc tiesībsarga ieskata, budžeta līdzekļu ietaupīšana nevar būt leģitīms apstrīdētās normas pastāvēšanas mērķis, jo valsts šobrīd neatrodas ekonomiskās lejupslīdes apstākļos un amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm pilda nozīmīgas valsts funkcijas. Liegums amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm saņemt piemaksu par darbu valsts svētku dienās būtībā varot apdraudēt attiecīgo iestāžu kvalitatīvu darbību un sabiedrības drošību.

Savukārt attiecībā uz apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. pantam tiesībsargs pievienojas Saeimas atbildes rakstā norādītajam, ka amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm neatrodas salīdzināmos apstākļos ar pārējiem nodarbinātajiem Darba likuma vai Atlīdzības likuma izpratnē.

9. Pieaicinātā persona – Ieslodzījuma vietu pārvalde – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. un 107. pantam.

Ieslodzījuma vietu pārvalde norāda, ka saskaņā ar Dienesta gaitas likuma 27. un 29. pantu tās amatpersonas, kurām noteikts normālais dienesta pienākumu izpildes laiks, valsts svētku dienās savus pienākumus pilda tikai īpašos apstākļos un tajos gadījumos, kad darbu nepieciešams veikt virs noteiktā dienesta pienākumu izpildes laika. Ja nav iespējams ievērot normālo dienesta pienākumu izpildes laiku, amatpersonai tiek noteikts summētais dienesta pienākumu izpildes laiks saskaņā ar Dienesta gaitas likuma 28. pantu.

Saskaņā ar Atlīdzības likuma 14. panta septīto un 7.¹ daļu amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm atlīdzinot dienesta pienākumu pildīšanu virs noteiktā dienesta pienākumu izpildes laika. Tādējādi neatkarīgi no tā, vai amatpersonai ar speciālo dienesta pakāpi noteikts normālais vai summētais dienesta pienākumu izpildes laiks, šīs personas atrodas vienlīdzīgos apstākļos, un likumdevējs esot kompensējis dienesta pienākumu pildīšanu virs noteiktā dienesta pienākumu izpildes laika. Līdz ar to neesot saskatāma atšķirīga attieksme pret minētajām amatpersonu grupām saistībā ar nodarbināšanu un darba samaksas noteikšanu par darbu valsts svētku dienās. Tāpat neesot konstatējams, ka tiktu pārkāptas personu tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu.

Ieslodzījuma vietu pārvalde pievienojas Saeimas atbildes rakstā norādītajam, ka darbs valsts dienestā no darba privātajā sektorā atšķiras gan pēc tiesisko attiecību nodibināšanas juridiskajiem aspektiem, gan pēc veicamā darba mērķa, kas esot cieši saistīts ar valsts uzdevumu pildīšanu. Turklāt amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm Ieslodzījuma vietu pārvaldē esot nodrošinātas labākas sociālās garantijas, piemēram, ilgāks atvaļinājums, ātrāka pensionēšanās, veselības aprūpe, pabalsts par ievainojumu, sakropļojumu vai citu veselības bojājumu, kā arī nāvi un izdienas pabalsts.

10. Pieaicinātā persona – Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. un 107. pantam.

Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība pievienojas Pieteikuma iesniedzējas paustajiem argumentiem. Papildus tam savienība norāda, ka no Pārskatītās Sociālās hartas otrās sadaļas 2. panta 2. punkta un Pakta 7. panta “d” apakšpunkta izriet personu tiesības uz apmaksātām valsts svētku dienām. Valsts svētku dienām primāri vajagot būt brīvdienām, bet gadījumā, ja valsts svētku dienā ir jāstrādā, nodarbinātajiem pienākoties pienācīga atlīdzība.

Saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 157. pantu un Eiropas Savienības Tiesas judikatūru piemaksa par darbu valsts svētku dienā esot darba samaksas sastāvdaļa. Arī Darba likuma 59. panta un Atlīdzības likuma 3. panta izpratnē piemaksa esot darba samaksas sastāvdaļa.

Ievērojot Eiropas Sociālo lietu komitejas praksi, esot jāatzīst, ka Latvija nav izpildījusi Pārstrādātās Sociālās hartas prasības par piemaksu piešķiršanu gadījumos, kad tiek veikts darbs valsts svētku dienās.

Personām, kuras saņem piemaksas par darbu valsts svētku dienās, esot būtiska priekšrocība salīdzinājumā ar personām, kuras piemaksu par darbu valsts

svētku dienās nesaņem. Tādējādi apstrīdētā norma pārkāpjot tiesiskās vienlīdzības principu. Apstrīdētā norma esot vien kārtējais Atlīdzības likumā ietvertais izņēmums, kura nepieciešamība neesot pamatota.

11. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes asociētā profesore *Dr. iur.* Annija Kārklīņa – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. un 107. pantam.

Satversmes 91. panta pirmais teikums aizsargājot no tāda tiesiskā regulējuma, kas bez jebkāda saprātīga pamata paredz atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

Savukārt Satversmes 107. pants ietverot divas darbinieka tiesības nodarbinātības jomā – tiesības uz darba samaksu un tiesības uz atpūtu. Satversmes 107. pants esot attiecināms arī uz karavīru un Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm tiesībām uz darba samaksu un tiesībām uz atpūtu.

Apstrīdētajā normā ietvertās atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis esot stabila valsts budžeta un līdz ar to sabiedrības labklājības nodrošināšana, vienlaikus ievērojot sabiedrības drošības intereses. Tas esot izsecināms no karavīru un Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm darbības būtības, kā arī ekonomiskiem apsvērumiem. Proti, sabiedrības drošības interesēs esot šo amatpersonu nepārtraukta darbība. Savukārt gadījumā, ja likumdevējs piemaksu par virsstundu darbu vai darbu valsts svētku dienās 100 procentu apmērā būtu paredzējis arī šīm amatpersonām, tām pienāktos regulāra piemaksa 100 procentu apmērā par pilnīgi visām nostrādātajām valsts svētku dienām un virsstundām, bet tas nozīmētu ievērojamus papildu izdevumus no valsts budžeta līdzekļiem.

Noskaidrojot, vai apstrīdētā norma ir pretrunā ar Satversmes 91. pantā minēto tiesiskās vienlīdzības principu, uzmanība esot vēršama uz to, ka tiesību normās ir nostiprināta virkne citu garantiju, kuras bauda tieši personas ar speciālajām dienesta pakāpēm. Ar šīm priekšrocībām likumdevējs esot attaisnojis apstrīdētajā normā ietverto pamattiesību ierobežojumu un līdzsvarojis to ar pārējo valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu tiesībām.

12. Pieaicinātā persona – *Mg. iur.* Edgars Pastars – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. pantam.

Atlīdzības likums esot izstrādāts lielā steigā, ekonomiskās lejupslīdes zemākajā punktā. Likums esot bijis nepieciešams, lai apkopotu un pēc iespējas vienādotu dažādas valstī pastāvošās atlīdzības sistēmas. Izstrādājot Atlīdzības likumu, liels izaicinājums bijis tāda savstarpēji saskanīga regulējuma izveide, kurš apvienotu gan Darba likuma, gan Atlīdzības likuma pamatprincipus. Proti, Darba likums darba devējam neliedzot piešķirt darbiniekam lielāku darba samaksu, bet Atlīdzības likums paredzot pilnīgi pretēju pieeju.

Likuma izstrādes gaitā, apkopojot dažādās tiesību normas, tajā esot ieviesusies virkne pretrunu, kuras vēlāk ar likuma grozījumiem novērstas. Tomēr Atlīdzības likuma 14. panta sestā un desmitā daļa joprojām veidojot nesaskanīgu tiesisko regulējumu. Proti, gadījumā, kad papildu darbs tiek veikts valsts svētku dienās, karavīriem un Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm nepienākoties piemaksa par šo darbu, savukārt pārējās amatpersonas un darbinieki saņemot piemaksu papildus algai.

Izstrādājot apstrīdēto normu, Saeimā neesot diskutēts ne par kādiem citiem apsvērumiem kā vien par naudas līdzekļu taupīšanu.

Ar valsts dienesta attiecību svarīgumu saistītais izņēmums nedrīkstot tikt izmantots, lai attaisnotu jebkādu atšķirīgu attieksmi pret amatpersonām, pretējā gadījumā likumdevējs varētu rīkoties patvaļīgi. Valsts dienestā strādājošie neesot vienīgie, kuri tiek uzskatīti par sabiedrībai svarīgiem nodarbinātajiem, kam būtu jāstrādā valsts svētku dienās. Tas, ka Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ir uzticēta valsts vara, neesot cēloniskā sakarā ar to, kādēļ šīm amatpersonām nemaksā par darbu valsts svētku dienās. Ja amatpersonām tiek paredzēti kādi ierobežojumi, tiem esot jābūt tiešā cēloniskā sakarā ar to, ka citādi tiktu traucēta viņu pienākumu izpilde vai arī pienākumu izpilde to principā nepieļauj (piemēram, gadu jādzīvo kazarmās vai jāpiedalās kaujas operācijā vai ilgstošās mācībās).

Piemaksa par darbu valsts svētku dienās esot zināma kompensācija nodarbinātajam par neērtībām, strādājot darba devēja un sabiedrības labā atšķirībā no visām pārējām personām, uz kurām attiecas Darba likuma 144. panta pirmā daļa, kas noteic, ka šādās dienās darbiniekus var nodarbināt tikai funkciju nepārtrauktības nodrošināšanai. Tā esot motivācija arī darbiniekam piekrist strādāt valsts svētku dienās.

Gadījumos, kad amatpersona pastāvīgi atrodas dienestā, tās darba laika organizācijā nav nozīmes tam, kāda ir attiecīgā diena, un šīs personas dienas gaita nav salīdzināma ar summētajā darba laika kārtībā nodarbinātu personu (piemēram,

persona atrodas starptautiskā militārajā misijā), jautājums par to, vai atšķirīga attieksme pret šādām amatpersonām ir nepieciešama, varētu būt izvērtējams.

Tā kā Atlīdzības likuma mērķis joprojām ir garantēt līdzvērtīgu atlīdzību, arī Satversmes 91. pants būtu iztulkojams šā mērķa aspektā, proti: ja vien nav kādu sevišķu apsvērumu, tad, nosakot atlīdzību amatpersonām, pieejai vajadzētu būt vienādai.

Secinājumu daļa

13. Pieteikuma iesniedzējas tiesvedībā ir administratīvā lieta, kurā ir strīds par to, vai Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonai ar speciālo dienesta pakāpi pienākas piemaksa par darbu valsts svētku dienās. Apstrīdētā norma šādu piemaksu paredz daļai no Atlīdzības likuma 2. pantā minētajiem nodarbinātajiem, bet ne karavīriem, Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm. Turklāt apstrīdētā norma regulē ne vien piemaksu noteikšanu par valsts svētku dienās veiktu darbu, bet arī piemaksu un atpūtas laika noteikšanu par virsstundu darbu. Tātad apstrīdētā norma attiecas uz dažādām tiesiskajām attiecībām un arī uz vairākām personu grupām.

Līdz ar to izskatāmajā lietā visupirms nepieciešams precizēt, kādā apjomā izvērtējama apstrīdētās normas satversmība (*sal. sk. Satversmes tiesas 2009. gada 28. maija sprieduma lietā Nr. 2008-47-01 166. punktu un 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 13. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi: izskatot lietu, kas ierosināta pēc tiesas pieteikuma, tai jāņem vērā Satversmes tiesas likuma prasības un situācija jāizvērtē tiktāl, ciktāl tas nepieciešams konkrētās lietas izspriešanai. Vienlaikus Satversmes tiesai jāvērtē visu to personu situācija, kuras atrodas apstākļos, kas ir vienādi vai salīdzināmi ar tiesā izskatāmās lietas apstākļiem (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 7. jūlija sprieduma lietā Nr. 2013-17-01 19. punktu*). Turklāt Satversmes tiesai ir jānodrošina lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts Satversmei neatbilstošs regulējums (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 12.2. punktu*).

13.1. Satversmes tiesas judikatūrā ir atzīts, ka tiesas pieteikuma gadījumā jeb tā dēvētās konkrētās konstitucionālās kontroles ietvaros lietas izlemšanai nozīmīgi ir konkrētās lietas apstākļi (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-30-01 10. punktu*). Pieteikuma iesniedzējas tiesvedībā esošajā lietā ir strīds par piemaksas piešķiršanu par darbu valsts svētku dienās, nevis piemaksas vai atpūtas laika piešķiršanu par darbu virs noteiktā dienesta pienākumu izpildes laika. Arī pieteikumā (lēmumā) Satversmes tiesai sniegti argumenti par apstrīdētās normas satversmību tikai attiecībā uz valsts svētku dienās veikta darba samaksas tiesisko regulējumu.

Pašas par sevi situācijas, kurās darbs tiek veikts valsts svētku dienās vai virs noteiktā darba laika, ir atšķirīgas. Valsts svētku dienās darbu veic tikai atsevišķas nodarbināto grupas likumā noteiktos gadījumos (*sk. Dienesta gaitas likuma 27. panta otro daļu un 29. panta pirmo daļu, Darba likuma 144. panta pirmo un otro daļu*). Savukārt virsstundu darbu veic papildus darbam, kas nodarbinātajam veicams parastā situācijā (*sk. Dienesta gaitas likuma 29. panta pirmo daļu, Darba likuma 136. panta pirmo daļu*). Nevar noliegt, ka nodarbinātajam vienlaikus varētu būt tiesības saņemt gan piemaksu par darbu valsts svētku dienās, gan piemaksu vai atpūtas laiku par virsstundu darbu. Tomēr šādu iespējamību nosaka vien apstākļu sakritība, ja darbs tiek veikts valsts svētku dienā un virs noteiktā darba laika.

Turklāt jautājums par virsstundu darbu pēc būtības ir regulēts arī citās Atlīdzības likuma normās. Tā Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm ir paredzētas tiesības saņemt piemaksu vai atpūtas laiku par dienesta pienākumu pildīšanu virs noteiktā dienesta pienākumu izpildes laika. Šīs tiesības ir noteiktas Atlīdzības likuma 14. panta septītajā, 7.¹, astotajā, devītajā, 9.¹ un desmitajā daļā.

Līdz ar to no Atlīdzības likuma sistēmas izriet, ka tiesības saņemt piemaksu par darbu valsts svētku dienās ir nošķiramas no tiesībām saņemt piemaksu vai atpūtas laiku par virsstundu darbu. Tādējādi šajā lietā apstrīdētās normas satversmība ir vērtējama tiktāl, ciktāl tā attiecas uz tiesībām saņemt piemaksu par darbu valsts svētku dienā.

13.2. Apstrīdētā norma tiesības saņemt piemaksu par darbu valsts svētku dienās neparedz karavīriem, kā arī Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm. Šādā aspektā apstrīdētā norma attiecas uz trim amatpersonu grupām.

Visu šo amatpersonu grupu veicamie uzdevumi ir saistīti ar būtisku valsts funkciju, kuru nodrošināšanai jo sevišķi svarīga ir to nepārtrauktība, izpildi. Kā uz

to norādījušas vairākas lietā pieaicinātās personas, kontekstā ar tiesībām uz piemaksu par darbu valsts svētku dienās būtiska ir arī darba organizācija (*sk., piemēram, Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 5. sēj. 70. lp., Iekšlietu ministrijas viedokli lietas materiālu 5. sēj. 56. lp. un tiesībsarga viedokli lietas materiālu 5. sēj. 80. lp.*). Normatīvais regulējums, kas noteic atlīdzību par veikto darbu, tai skaitā darbu valsts svētku dienās, ir cieši saistīts ar darba organizācijas tiesisko regulējumu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 2. maija sprieduma lietā Nr. 2018-14-01 14.1. punktu*). No darba organizācijas ir atkarīga konkrētajām tiesiskajām attiecībām piemērojamā darba samaksas sistēma un tas, vai un kādos apstākļos personas var nodarbināt valsts svētku dienās. Līdz ar to darba organizācija ir būtiska amatpersonas vienojoša vai nošķiroša pazīme.

Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm atsevišķi darba organizācijas aspekti ir noteikti vienota tiesiskā regulējuma ietvaros – Dienesta gaitas likuma VII nodaļā “Dienesta pienākumu izpildes laika organizācija”. Tāpat Saeimas atbildes rakstā ietvertie argumenti pēc būtības ir attiecināmi gan uz Ieslodzījuma vietu pārvaldes, gan arī Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm. Lietā pieaicinātās personas, tostarp Iekšlietu ministrija, ir paidušas viedokli par apstrīdētās normas satversmību arī attiecībā uz Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm. Tādējādi lietas materiāli ir pietiekami, lai Satversmes tiesa izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību arī attiecībā uz Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm.

Turklāt Administratīvā rajona tiesa ir informējusi Satversmes tiesu par tiesvedības apturēšanu lietā, kas saistīta ar darba samaksas atlīdzināšanu par darbu valsts svētku dienā Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādes amatpersonai (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 29.–32. lp.*). Procesuālās ekonomijas principam pretēja būtu tāda situācija, ka Satversmes tiesai nāktos ierosināt un izskatīt jaunas lietas par to pašu konstitucionāli tiesisko jautājumu, kas var tikt izlemts izskatāmās lietas ietvaros.

Savukārt karavīru aktīvā dienesta pienākumu organizēšana saskaņā ar Militārā dienesta likuma 9. panta trešo daļu noteikta Militārā dienesta iekārtas reglamentā (turpmāk – Reglaments). Reglamenta septītajā nodaļā noteikts laika iedalījums un ikdienas kārtība aktīvā dienesta karavīriem, piemēram, rīta jundas un rīta izvades kārtība, ēdienreīžu organizēšanas, vienības izvietojuma atrašanās kārtība un vakara jundas kārtība. Dienesta dienas ilgumu vienībā, ņemot vērā vienības dienesta specifiku, ar pavēli par dienas sadali nosaka vienības

komandieris (priekšnieks) saskaņā ar normatīvajiem aktiem (*sk. Reglamenta 178. punktu*). Karavīrs no dienesta brīvajā laikā var atstāt vienības (apakšvienības) izvietojumu bez īpašas atļaujas, ja vienības komandieris nav noteicis citu kārtību (*sk. Reglamenta 192. punktu*). Reglamenta 8. un 9. nodaļā citstarp noteikta karavīru diennakts norīkošanas kārtība. Diennakts norīkojumā personālu norīko iekšējās kārtības uzturēšanai vienībā (apakšvienībā), tās apbruņojuma, pārējās tehnikas, telpu un mantu (īpašuma) apsardzībai, kā arī citu iekšējā dienesta uzdevumu pildīšanai (*sk. Reglamenta 206. punktu*). Vienības diennakts norīkojumu sastāvu, skaitu, maiņu daudzumu un izmaiņas norīkojumos nosaka vienības komandieris, izdodot vienības pavēli (*sk. Reglamenta 208. punktu*). Karavīru pēc diennakts norīkojuma izpildes maiņas dienā vienības komandieris atbrīvo no dienesta pienākumu izpildes, bet atpūtai dod ne mazāk par 12 stundām (*sk. Reglamenta 220. punktu*). No minētā tiesiskā regulējuma izriet, ka karavīru dienesta organizācija būtiski atšķiras no Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm darba organizācijas.

Līdz ar to izskatāmajā lietā Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdētās normas satversmību tiktāl, ciktāl tā attiecas uz ikvienas Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonas ar speciālo dienesta pakāpi (turpmāk – dienesta amatpersona) tiesībām saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu par darbu valsts svētku dienās.

14. Ja apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām augstāka juridiska spēka tiesību normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-34-03 9. punktu*).

Lietas pamatjautājums ir par tiesībām saņemt atbilstošu darba samaksu par darbu valsts svētku dienās, jo Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka likumdevējs nepamatoti nav paredzējis dienesta amatpersonām tiesības saņemt piemaksu par darbu valsts svētku dienās. Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 107. pantam.

15. Satversmes 107. pants noteic: “Ikvienam darbiniekam ir tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu, kas nav mazāka par valsts noteikto minimumu, kā arī tiesības uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu

atvaļinājumu.” Proti, Satversmes 107. pants paredz divas būtiskas darbinieka tiesības – gan tiesības saņemt samaksu par darbu, gan tiesības uz atpūtu.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 107. pantā noteikts pamattiesību apjoms nodarbinātības jomā, kas precizēts normatīvajos aktos un ir attiecināms uz ikvienu personu, kura strādā algotu darbu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2008. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2008-02-01 8.3. punktu un 2010. gada 22. jūnija sprieduma lietā Nr. 2009-111-01 19. punktu*). Proti, Satversmes 107. pantā minētās pamattiesības ir attiecināmas uz ikvienu nodarbināto – gan uz darbinieku, kas tiek nodarbināts saskaņā ar Darba likumu, gan uz dažādām valsts amatpersonām, piemēram, valsts civildienesta ierēdņiem un dienesta amatpersonām.

Satversme ir vienots veselums, un tajā ietvertās normas iztulkojamas sistēmiski, tādēļ, konkretizējot Satversmes 107. panta saturu, vērā ņemamas arī citas Satversmes normas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 2. punktu*).

Satversmes 101. panta pirmā daļa noteic: “Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu.” Dienesta amatpersonas saskaņā ar Dienesta gaitas likuma 2. panta pirmo daļu pilda vienu no valsts dienesta veidiem, tādējādi īstenojot savas Satversmes 101. pantā ietvertās tiesības. Valsts dienests ir publiski tiesiskas attiecības, kurās esošajām personām uzticēta valsts funkciju pildīšana (*sal. sk. Satversmes tiesas 2001. gada 1. jūnija sprieduma lietā Nr. 2020-50-01 13. punktu*). Darbs valsts dienestā no privātajā sektorā veicamā darba atšķiras gan pēc tiesisko attiecību nodibināšanas juridiskajiem aspektiem, gan veicamā darba mērķa, kas ir cieši saistīts ar valsts uzdevumu pildīšanu (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2005-24-01 7. punktu*). Tādēļ veids, kādā personas īsteno Satversmes 101. panta pirmajā daļā ietvertās tiesības pildīt valsts dienestu, ir nosakāms ar likumu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 1. punktu*). Līdz ar to likumdevējam ir plaša rīcības brīvība, nosakot dienesta amatpersonu darba organizāciju, kas citstarp ietver darba pienākumu izpildes organizāciju un darba laika organizāciju. Minētais ir jāņem vērā, konkretizējot Satversmes 107. pantā iekļautās pamattiesības.

16. Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, valsts svētku dienām primāri ir jābūt atpūtas laikam, bet par darbu valsts svētku dienās dienesta amatpersonām

pienākas piemaksa. Lai noskaidrotu, vai dienesta amatpersonām ir papildus jākompensē darbs valsts svētku dienās, Satversmes tiesai visupirms jāatklāj valsts svētku dienu nozīme un tas, kā valsts svētku dienas ietekmē nodarbinātības attiecības. Pēc tam secīgi konkretizējams Satversmes 107. pantā ietvertais darba samaksas jēdziens attiecībā uz dienesta amatpersonām un noskaidrojams, kāda samaksa tieši par darbu valsts svētku dienās ir uzskatāma par atbilstošu.

16.1. Likuma “Par svētku, atceres un atzīmējamām dienām” 1. pants izsmeļoši noteic svētku dienas, kas Latvijā uzskatāmas par visas valsts svētku dienām. Tām ir būtiska nozīme Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts stiprināšanā. Tieši valsts svētku dienas ir tās, kas uzsver svarīgākos valsti veidojošos notikumus, tādējādi uzturot un spēcinošot Latvijas iedzīvotāju kopīgo vēsturisko atmiņu un valstisko apziņu. Valsts svētku dienas izceļ vērtības, kas kopīgas visai sabiedrībai. To godāšana un svētku tradīciju nodošana no paaudzes paaudzē stiprina nacionālo identitāti. Savā būtībā Latvijā noteiktās valsts svētku dienas iemieso arī Satversmes ievada piektajā rindkopā noteikto: “Latvijas identitāti Eiropas kultūrtelpā kopš senlaikiem veido latviešu un lībiešu tradīcijas, latviskā dzīvesziņa, latviešu valoda, vispārcilvēciskās un kristīgās vērtības.” Proti, valsts svētku dienas ir nozīmīgs sabiedrības dzīves elements, kas sargā to vienojošās vērtības.

16.2. Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā arī Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Satversmes 89. pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. No šā panta izriet, ka likumdevēja mērķis ir panākt Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautisko tiesību normām. Latvijai saistošās starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo arī par konkretizācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un citu vispārējo tiesību principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietvertu pamattiesību aizsardzības samazināšanas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-36-01 9. punktu un 2016. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2015-14-0103 15.1. punktu*).

Latvijai ir saistošs Pārskatītās Sociālās hartas otrās sadaļas 2. panta 2. punkts, kas noteic: lai nodrošinātu efektīvu tiesību uz taisnīgiem darba apstākļiem izmantošanu, līgumslēdzējas puses apņemas noteikt oficiālo svinamo dienu apmaksāšanu. Pārskatītās Sociālās hartas izpildi uzrauga un autoritatīvu tās interpretāciju sniedz Eiropas Sociālo lietu komiteja (turpmāk – Komiteja) (*sk.:*

Khaliq U., Churchill R. The European Committee of Social Rights. In: Langford M. (Ed) Social Rights Jurisprudence. Emerging Trends in International and Comparative Law. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 428). Atklājot Pārskatītās Sociālās hartas otrās sadaļas 2. panta 2. punkta saturu, Komiteja ir skaidrojusi, ka darbam valsts svētku dienās pamatā vajadzētu būt aizliegtam, proti, šīm dienām jābūt brīvdienām. Norādīts, ka darbs valsts svētku dienās var tikt veikts īpašos likumā vai koplīgumā noteiktos gadījumos (*sk.: Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights, 31 December 2018, p. 67*).

Arī Pakta 7. panta “d” apakšpunkts noteic, ka šā pakta dalībvalstis atzīst katra tiesības uz taisnīgiem un labvēlīgiem darba apstākļiem, kas it īpaši sekmē atpūtu, brīvo laiku un darba laika saprātīgu ierobežošanu, periodisku apmaksātu atvaļinājumu, kā arī apmaksātas brīvdienas valsts svētkos. Savos vispārīgajos apsvērumos par Pakta 7. panta “d” apakšpunkta piemērošanu Ekonomisko un sociālo lietu padomes Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja (turpmāk – Ekonomisko lietu komiteja) norādījusi: nodarbinātajiem, kuri nestrādā valsts svētku dienās, nevajadzētu samazināt algu, proti, tiem par valsts svētku dienām vajadzētu saņemt līdzvērtīgu atalgojumu, kādu tie saņemtu citā darba dienā (*sk.: Committee on Economic, Social and Cultural Rights: General comment No. 23 (2016) on the right to just and favourable conditions of work (article 7 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), 7 April 2016, p. 11*). Tātad valsts svētku dienām ir jābūt apmaksātām brīvdienām, kurās nodarbinātie var tostarp atpūsties. Atpūtai, kas dod iespēju atjaunot enerģiju un līdz ar to arī darba spējas, kā arī apmierināt cilvēka socializēšanās vajadzības, ģimenes dzīves un citas intereses, ir liela nozīme ikviena cilvēka dzīvē. Tieši atpūta palīdz saglabāt līdzsvaru starp profesionālo, ģimenes un personisko dzīvi, kā arī ļauj izvairīties no darba izraisīta stresa, negadījumiem un slimībām (*sk.: Committee on Economic, Social and Cultural Rights: General comment No. 23 (2016) on the right to just and favourable conditions of work (article 7 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), 7 April 2016, p. 9*). Proti, atpūtas laiks, tostarp valsts svētku dienās, ir ikvienam nodarbinātajam būtiska dzīves sastāvdaļa, kas, no vienas puses, dod iespēju godāt valsts svētku dienu pamatā esošos notikumus, bet, no otras puses, pilda rekreācijas funkcijas.

Satversmes tiesa secina: no Satversmes 107. panta kopsakarā ar Latvijas starptautiskajām saistībām izriet, ka valsts svētku dienām pamatā ir jābūt brīvdienām, kas attiecīgi dod iespēju sasniegt valsts svētku dienu mērķi. Turklāt

valsts svētku dienām ir jābūt apmaksātām brīvdienām. Darbs valsts svētku dienās ir pieļaujams vien īpašos gadījumos.

16.3. Likumdevējs atbilstoši dienesta amatpersonu darba organizācijai, konkretizējot Satversmes 107. pantā ietvertā darba samaksas jēdziena saturu, to ir ietvēris Atlīdzības likumā. Tā Atlīdzības likuma 3. panta pirmā daļa noteic, ka atlīdzību par darbu veido darba samaksa, sociālās garantijas un atvaļinājumi. Darba samaksu veido mēnešalga, piemaksas, prēmijas un naudas balvas, proti, tā sastāv no regulārās un mainīgās daļas. Regulārā darba samaksas daļa parasti ir dienesta amatpersonas mēnešalga. Savukārt darba samaksas mainīgajā daļā ietilpst piemaksas, prēmijas un naudas balvas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 26. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-31-01 18.1. punktu*).

Arī no Latvijas starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā izriet, ka darba samaksu var veidot dažādi elementi. Piemēram, Komiteja ir skaidrojusi, ka darba samaksas elementi ir alga ar visiem labumiem, ko tieši vai netieši, naudā vai natūrā maksā darba devējs darba ņēmējam par viņa paveikto darbu (*sk.: Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights, 31 December 2018, p. 88*). Tāpat Eiropas Savienības Tiesa ir norādījusi, ka darba samaksa ietver jebkuru atlīdzību – naudā vai natūrā, tūlītēju vai nākotnē gaidāmu – ar nosacījumu, ka darba ņēmējs, lai arī netieši, to saņem par darbu no darba devēja (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 1990. gada 17. maija sprieduma lietā Nr. C-262/88 “Douglas Harvey Barber v Guardian Royal Exchange Assurance Group” 12. un 13. punktu*).

Līdz ar to darba samaksas jēdziens arī attiecībā uz dienesta amatpersonām Satversmes 107. panta izpratnē ir saprotams plaši – kā samaksa par paveiktu darbu, un šo samaksu var veidot dažādi elementi.

16.4. Satversmes tiesa jau iepriekš secināja, ka darbam valsts svētku dienās ir izņēmuma raksturs, ko pamato valsts svētku dienu īpašā nozīme sabiedrībā. Darbs valsts svētku dienās ir jānošķir no darba jebkurās citās dienās, jo nodarbinātais atšķirībā no citiem iedzīvotājiem nevar godāt valsts svētkus un atpūsties. Tālab arī dienesta amatpersonām samaksa par valsts svētku dienās veiktu darbu nevar būt tāda pati, kāda tā noteikta par darbu citās darba dienās.

Uz nepieciešamību īpaši kompensēt darbu valsts svētku dienās ir norādījusi Komiteja, interpretējot Pārskatītās Sociālās hartas otrās sadaļas 2. panta 2. punktu. No Komitejas prakses secināms, ka darbs valsts svētku dienās ir jākompensē ikvienam nodarbinātajam gan privātajā, gan arī publiskajā sektorā (*sk.: European Committee of Social Rights, Conclusions 2018, Bosnia and Herzegovina:*

Article 2§2 of the European Social Charter, 24 January 2019; Conclusions 2014, Ukraine: Article 2§2 of the European Social Charter, 5 December 2014; Conclusions 2018, Ukraine: Article 2§2 of the European Social Charter, 24 January 2019). Komiteja savā praksē citstarp ir pievērsusi uzmanību tam, kādā veidā darbs valsts svētku dienās tiek kompensēts policistiem (*sk.: European Committee of Social Rights, Conclusions 2014, Bosnia and Herzegovina: Article 2§2 of the European Social Charter, 5 December 2014; Conclusions 2018, Bosnia and Herzegovina: Article 2§2 of the European Social Charter, 24 January 2019).* Komiteja uzsvērusi, ka valstīm ir zināma rīcības brīvība, izvēloties valsts svētku dienās veikta darba kompensēšanas veidu. Tomēr šādai kompensācijai jābūt atbilstošai. Komiteja ir skaidrojusi, ka kompensāciju papildus algai var piešķirt vismaz vienā no šādiem veidiem: kā piemaksu algas apmērā vai kā divtik ilgu atpūtas laiku. Kompensējošiem mehānismiem jābūt noteiktiem normatīvajos aktos vai ietvertiem koplīgumos, un tie ir piešķirami neatkarīgi no tā, vai alga nodarbinātajam tiek aprēķināta par dienas, nedēļas vai mēneša periodu (*sk.: Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights, 31 December 2018, p. 67, sk., piemēram: European Committee of Social Rights, Conclusions 2018, Slovenia: Article 2§2 of the European Social Charter, 24 January 2019).*

Ekonomisko lietu komiteja ir secinājusi, ka nodarbinātajam, kuram jāstrādā valsts svētku dienās, papildus algai būtu jāsaņem atpūtas laiks, kas ir atbilstošs nostrādātajam laikam valsts svētku dienā (*sk.: Committee on Economic, Social and Cultural Rights: General comment No. 23 (2016) on the right to just and favourable conditions of work (article 7 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), 7 April 2016, p. 11).*

Tādējādi no Latvijai saistošo starptautisko tiesību normu piemērošanas prakses izriet, ka darbs valsts svētku dienās ir papildus jākompensē. Komiteja ir atzinusi, ka atbilstoša kompensācija var būt papildus algai piešķirama piemaksa algas apmērā vai divtik ilgs atpūtas laiks. Līdz ar to likumdevējam, izveidojot dienesta amatpersonu darba samaksas sistēmu, atbilstoši Satversmes 107. pantam arī par darbu valsts svētku dienās jānosaka atbilstoša samaksa, kurai turklāt jāpilda ne vien paveikto darbu atlīdzinoša, bet arī kompensējoša funkcija.

Satversmes 107. pantā ietverts likumdevēja pienākums izveidot dienesta amatpersonai tādu darba samaksas sistēmu, kas paredz atbilstošu samaksu par darbu valsts svētku dienās. Atbilstošai samaksai par darbu

valsts svētku dienās ir jāpilda ne vien paveikto darbu atlīdzinoša funkcija, bet arī kompensējoša funkcija.

17. Lietā ir pārbaudāms, vai likumdevējs attiecībā uz dienesta amatpersonām ir izpildījis Satversmes 107. pantā ietvertu pozitīvo pienākumu izveidot tādu darba samaksas sistēmu, kas paredz atbilstošu samaksu par valsts svētku dienās veiktu darbu. Līdz ar to Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai: 1) ir veikti pasākumi, lai izveidotu dienesta amatpersonām tādu darba samaksas sistēmu, kas paredz samaksu par darbu valsts svētku dienās; 2) šie pasākumi veikti pienācīgi, proti, vai dienesta amatpersonām noteiktā samaksa pilda citstarp kompensējošu funkciju tieši par darbu valsts svētku dienās; 3) ir ievēroti vispārējie tiesību principi.

18. Lai pārbaudītu, vai likumdevējs ir veicis pasākumus, lai izveidotu dienesta amatpersonām tādu darba samaksas sistēmu, kas paredz samaksu par darbu valsts svētku dienās, Satversmes tiesai visupirms jānoskaidro, kāda ir dienesta amatpersonu darba organizācija valsts svētku dienās. Secīgi atklājams, vai likumdevējs ir paredzējis dienesta amatpersonām samaksu par darbu valsts svētku dienās.

Dienesta amatpersonu darba organizācija normālajā vai summētajā darba laikā noteikta Dienesta gaitas likumā. Dienesta gaitas likuma 27. panta otrā daļa attiecībā uz amatpersonām, kurām noteikts normālais dienesta pienākumu izpildes laiks, paredz, ka amatpersonu dienesta pienākumu izpildē nenodarbina likumā noteiktajās valsts svētku dienās. Dienesta gaitas likuma 28. pants neietver aizliegumu nodarbināt valsts svētku dienās amatpersonas, kurām noteikts summētais dienesta pienākumu izpildes laiks. Saskaņā ar Dienesta gaitas likuma 29. panta pirmo daļu, ņemot vērā dienesta nepieciešamību, ar iestādes vadītāja vai viņa pilnvarotas amatpersonas rīkojumu (pavēli) amatpersonu var iesaistīt dienesta pienākumu izpildē virs noteiktā dienesta pienākumu izpildes laika, nedēļas atpūtas dienās un likumā noteiktajās svētku dienās, kā arī nedēļas atpūtas laikā, nepārsniedzot 144 stundas četru mēnešu periodā. Šāda dienesta amatpersonu darba organizācija valsts svētku dienās ir pamatojama ar nepieciešamību nodrošināt valsts drošību un īstenot valsts politiku iekšlietu, kā arī apcietinājuma un brīvības atņemšanas izpildes jomās nepārtraukti, tostarp valsts svētku dienās (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 27. lp., Iekšlietu ministrijas viedokli lietas materiālu 5. sēj. 56. lp., tiesībsarga viedokli lietas materiālu 5. sēj. 79. lp., Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 5. sēj. 68. lp., sal. sk.*

Dr. iur. Annijas Kārkliņas viedokli lietas materiālu 6. sēj. 15. lp.). Dienesta amatpersonu darba organizācija citstarp pamatojama ar likumdevējam Satversmes 101. pantā piešķirto rīcības brīvību lemt par valsts dienesta darba organizāciju.

Atlīdzības noteikšanai publiskajā sektorā nodarbinātajiem, tostarp dienesta amatpersonām, likumdevējs ir pieņēmis Atlīdzības likumu. Par darbu valsts svētku dienās dienesta amatpersona saņem algu. Tā Atlīdzības likuma 7.² panta piektās daļas 3. punktā un 8. panta pirmajā daļā paredzēts, ka dienesta amatpersonu algu nosaka saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem par dienesta amatpersonu saimēm atbilstošām mēnešalgu grupām. Ministru kabineta 2016. gada 13. decembra noteikumi Nr. 806 “Noteikumi par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm mēnešalgu un speciālo piemaksu noteikšanas kārtību un to apmēru” citstarp noteic dienesta amatpersonām minimālos un maksimālos mēneša ietvaros izmaksājamās algas apmērus.

Tādējādi secināms, ka likumdevējs ir veicis pasākumus un izveidojis tādu darba samaksas sistēmu, kas paredz dienesta amatpersonām samaksu par darbu valsts svētku dienās.

19. Lai secinātu, vai likumdevējs pasākumus ir veicis pienācīgi, Satversmes tiesai jānoskaidro, vai likumdevēja noteiktā samaksa par darbu valsts svētku dienās dienesta amatpersonām ir atbilstoša jeb tāda, kas citstarp pilda kompensējošu funkciju tieši par darbu valsts svētku dienās.

Saeima un vairākas lietā pieaicinātās personas ir norādījušas, ka ar apstrīdēto normu ieviesto tiesisko regulējumu attiecībā uz dienesta amatpersonām pamato tā ilgstoša pastāvēšana, citas dienesta amatpersonām piešķirtās sociālās garantijas un piemaksas, kā arī nepieciešamība nodrošināt dienesta amatpersonām uzticēto nozīmīgo valsts funkciju īstenošanas nepārtrauktību. Satversmes tiesa secīgi izvērtēs katru no šiem apsvērumiem.

20. Saeima atbildes rakstā norādījusi, ka apstrīdētajā normā ietvertais princips ir vairākkārt pārskatīts un atzīts par pietiekami būtisku, lai tiktu nostiprināts normatīvajos aktos – sākotnēji Ministru kabineta noteikumos, bet šobrīd Atlīdzības likumā (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 23. lp.*).

Dienesta amatpersonām jau vēsturiski tiesību normās nav paredzēta piemaksa vai atpūtas laiks papildus darba algai par darbu valsts svētku dienās (*sk.,*

piemēram, Ministru kabineta 2001. gada 3. jūlija noteikumu Nr. 283 “Noteikumi par darba samaksu Iekšlietu ministrijas sistēmas darbiniekiem ar speciālajām dienesta pakāpēm” 4. punktu). Tiesiskais regulējums, kas paredz vismaz daļai no dienesta amatpersonām nemaksāt papildus par darbu valsts svētku dienās, tika ieviests ar Ministru kabineta 2003. gada 29. aprīļa noteikumu Nr. 218 “Noteikumi par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu darbinieku ar speciālajām dienesta pakāpēm darba samaksu” 6. punktu, kas noteica: ja darbiniekam ir noteikts maiņu darbs, viņš darba samaksu saņem saskaņā ar noteikto mēneša amatalgu vai stundas amatalgas likmi arī par darbu nedēļas atpūtas laikā vai svētku dienās.

Līdzīgs tiesiskais regulējums tika iekļauts nākamo Ministru kabineta 2003. gada 14. oktobra noteikumu Nr. 567 “Noteikumi par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu darbinieku ar speciālajām dienesta pakāpēm darba samaksu” (turpmāk – Noteikumi Nr. 567) 6. punktā, paredzot, ka gadījumā, ja darbiniekam ir noteikts maiņu darbs vai summētais darba laiks, viņš darba samaksu saņem saskaņā ar noteikto mēneša amatalgu vai stundas amatalgas likmi arī par darbu nedēļas atpūtas laikā vai svētku dienās.

Arī 2006. gada 31. oktobrī izdotajos Ministru kabineta noteikumos Nr. 904 “Noteikumi par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm darba samaksas sistēmu un amatiem atbilstošajām augstākajām speciālajām dienesta pakāpēm” (turpmāk – Noteikumi Nr. 904), kā arī 2009. gada 27. janvārī izdotajos Ministru kabineta noteikumos Nr. 86 “Noteikumi par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta atalgojuma sistēmu un amatiem atbilstošajām augstākajām speciālajām dienesta pakāpēm” (turpmāk – Noteikumi Nr. 86) būtībā pārņemts iepriekšējais tiesiskais regulējums. Noteikumu Nr. 86 4. punkts noteica: ja amatpersonai ir noteikts summētais dienesta pienākumu izpildes laiks, tā dienesta atalgojumu saņem saskaņā ar noteikto mēneša amatalgu vai stundas amatalgas likmi arī par dienesta pienākumu izpildi nedēļas atpūtas laikā vai svētku dienās. Ministru kabineta iesniegtajos Noteikumu Nr. 567, Noteikumu Nr. 904 un Noteikumu Nr. 86 izstrādes materiālos nav minēti šāda tiesiskā regulējuma pieņemšanas iemesli (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 59.–150. lp., 2. sēj. un 3. sēj. 1.–14. lp.*).

Atlīdzības likuma 1. pants noteic: likuma mērķis ir panākt, ka valsts un pašvaldību institūcijās amatpersonu (darbinieku) atlīdzības noteikšanā tiek ievēroti līdzvērtīgi nosacījumi. Tomēr no Atlīdzības likuma izstrādes materiāliem (*sk. Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas 2009. gada 19. novembra sēdes*

audioierakstu lietas materiālu 5. sēj.) un pieaicinātās personas *Mg. iur.* Edgara Pastara viedokļa izriet, ka citstarp attiecībā uz dienesta amatpersonām tika pārņemts jau iepriekš pastāvējušais tiesiskais regulējums, kas tikai kodificēts Atlīdzības likumā (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 82. lp.*). Secināms, ka, ietverot Atlīdzības likumā apstrīdēto normu, ir saglabāts jau ilgstoši pastāvējušais tiesiskais regulējums, tikai precizējot, ka papildu samaksu par darbu valsts svētku dienās citstarp nesāņem dienesta amatpersonas neatkarīgi no tā, kāda darba organizācijas forma tām noteikta – summētais vai normālais darba laiks.

No Atlīdzības likuma izstrādes materiāliem konstatējams, ka Saeimas deputāts Juris Dalbiņš iesniedza Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijai priekšlikumu pirms likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā, lūdzot izslēgt no apstrīdētās normas vārdus “izņemot karavīru un Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālo dienesta pakāpi” (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 41.–43. lp.*). Savukārt politisko partiju apvienības “Saskaņas Centrs” frakcija iesniedza priekšlikumu, lūdzot izslēgt no apstrīdētās normas vārdus “un Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālo dienesta pakāpi” (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 49.–50. lp.*). Abi priekšlikumi komisijas 2009. gada 20. novembra sēdē tika noraidīti (*sk. audioierakstu lietas materiālu 5. sēj.*). Saeimas sēdē deputāts Juris Dalbiņš savu priekšlikumu atsauc, bet politisko partiju apvienības “Saskaņas Centrs” frakcijas priekšlikumu Saeima, izskatot Atlīdzības likuma projektu otrajā lasījumā, 2009. gada 1. decembra sēdē noraidīja (*sk. 9. Saeimas 2009. gada 20. novembra sēdes stenogrammu. Pieejama: <https://www.saeima.lv/lv/transcripts/view/1758>*). Kaut arī Atlīdzības likuma izstrādes laikā kopumā tika pausti apsvērumi par valsts budžeta līdzekļu taupīšanu, tomēr apstrīdētās normas kontekstā par valsts budžeta līdzekļu izlietojumu netika diskutēts. Apstrīdētajā normā ir veikti arī citi grozījumi, tomēr tie nav bijuši vērsti uz izmaiņu ieviešanu samaksā par darbu valsts svētku dienās dienesta amatpersonām.

Apstrīdētās normas pieņemšanas laikā Latvijā jau bija spēkā 1961. gada 18. oktobra Eiropas Padomes Sociālā harta (turpmāk – Sociālā harta), kas Latvijā tika ratificēta ar 2006. gada 1. decembra likumu “Par Eiropas Sociālo hartu”. Sociālās hartas 2. panta 2. punkts ir identisks Pārskatītās Sociālās hartas attiecīgajam pantam un nosaka: lai nodrošinātu efektīvu tiesību uz taisnīgiem darba apstākļiem izmantošanu, līgumslēdzējas puses apņemas noteikt oficiālo svinamo dienu apmaksāšanu. Tomēr, ievērojot Sociālās hartas trešās sadaļas

20. panta 1. punktā noteiktās tiesības izvēlēties dalībvalstij saistošos pantus, Latvija minēto normu nebija atzinusi par sev saistošu.

Ratificējot Pārskatīto Sociālo hartu 2013. gada 14. februārī un atzīstot tās otrās sadaļas 2. panta 2. punktu par Latvijai saistošu, likumdevējs apņēmās ievērot tajā noteiktās prasības. Ar Ministru kabineta 2013. gada 27. decembra rīkojumu Nr. 675 "Par Konceptiju par jaunu darba samaksas sistēmu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm" tika apstiprināta koncepcija, kas kā politikas plānošanas dokuments bija paredzēta jaunas darba samaksas sistēmas noteikšanai dienesta amatpersonām (*pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4601>*). Tas, ka dienesta amatpersonām darbs valsts svētku dienās papildus netiek apmaksāts, koncepcijā ir norādīts nodaļā par darba samaksas regulējumā identificētajām problēmām, proti, Ministru kabinets jau 2013. gadā ir apzinājis pastāvošo situāciju, bet koncepcijā nav minēti nekādi iespējamie situācijas uzlabošanas risinājumi.

No minētā secināms, ka jau ilgstoši par darbu valsts svētku dienās dienesta amatpersonām nav paredzēta piemaksa vai arī papildu atpūtas laiks.

21. Vairākas lietā pieaicinātās personas ir norādījušas, ka apstrīdētās normas satversmība attiecībā uz dienesta amatpersonām vērtējama kopsakarā ar citām šīm amatpersonām noteiktām sociālajām garantijām un piemaksām, kas nav pieejamas citiem nodarbinātajiem, piemēram, izdienas pensiju, valsts sniegto veselības apdrošināšanu, garāku atvaļinājumu, kā arī ievainojuma, sakropļojuma vai citāda veselības bojājuma gadījumā vai nāves gadījumā izmaksājamo pabalstu (*sk. Valsts kancelejas viedokli lietas materiālu 5. sēj. 51.–52. lp., Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 5. sēj. 70. lp., Dr. iur. Annijas Kārklīņas viedokli lietas materiālu 6. sēj. 18. lp. un Ieslodzījuma vietu pārvaldes viedokli lietas materiālu 5. sēj. 49. lp.*).

Kā Satversmes tiesa jau secināja, atbilstoši Atlīdzības likuma 3. panta pirmajai daļai dienesta amatpersonu atlīdzību veido darba samaksa, sociālās garantijas un atvaļinājumi. Sociālās garantijas Atlīdzības likuma izpratnē ir pabalsti, kompensācijas, apdrošināšana un citu Atlīdzības likumā noteiktu izdevumu segšana. Lai noskaidrotu, vai Atlīdzības likumā paredzēto sociālo garantiju, piemaksu un citu labumu piešķiršana dienesta amatpersonām pilda arī kompensējošu funkciju par darbu valsts svētku dienās, ir citstarp jāatklāj šo citu instrumentu mērķis un saistība ar darbu valsts svētku dienās.

Atlīdzības likums paredz dienesta amatpersonām tiesības saņemt dažādus pabalstus. Paredzēts, piemēram, pabalsts sakarā ar ģimenes locekļa vai apgādājamā nāvi (*sk. Atlīdzības likuma 20. pantu*), pārceļšanās pabalsts (*sk. Atlīdzības likuma 24. panta otro daļu*), izdienas pabalsts (*sk. Atlīdzības likuma 25. panta ceturto daļu*), ievainojuma, sakropļojuma vai citāda veselības bojājuma gadījumā vai nāves gadījumā izmaksājamais pabalsts (*sk. Atlīdzības likuma 19. panta pirmo, 2.¹, 2.², 2.³, 2.⁴, ceturto un 4.¹ daļu*). Tomēr katram šajā likumā paredzētajam pabalstam ir noteikts gan tā mērķis, gan arī saņemšanas nosacījumi. Tā, piemēram, pabalsts veselības bojājuma gadījumā savā būtībā ir valsts sniegta garantija, ka gadījumā, ja amatpersona dienesta pienākumu pildīšanas laikā gūs noteikta smaguma veselības bojājumus, tai pienāksies atlīdzinājums (*sk. Atlīdzības likuma 19. panta 2.³ daļu*). Šāda pabalsta izmaksas priekšnosacījums ir veselības bojājuma gūšana. Tātad pabalsta mērķis ir atlīdzināt personai nodarīto veselības bojājumu un citstarp uz noteiktu laiku zaudētās darbspējas. Līdz ar to pabalsts nav saistīts ar darbu valsts svētku dienās un tas nepilda kompensējošu funkciju.

Saskaņā ar Atlīdzības likuma 39. panta pirmo daļu dienesta amatpersonām noteikta apmaksāta veselības aprūpe. Atbilstoši Ministru kabineta 2010. gada 21. jūnija noteikumu Nr. 569 “Kārtība, kādā Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersona ar speciālo dienesta pakāpi saņem apmaksātus veselības aprūpes pakalpojumus” 2. punktam dienesta amatpersonām tiek apmaksāti valsts nodrošinātie veselības pakalpojumi pacienta līdzmaksājuma apmērā, kā arī atsevišķi citi Latvijas Republikā sniegti medicīnas pakalpojumi noteikumu 4. punktā noteiktajā apmērā. Lai saņemtu apmaksātu veselības aprūpi, likumsakarīgi ir jāiestājas kādām veselības problēmām, kuru risināšanai dienesta amatpersonai ir nepieciešams saņemt medicīnisko aprūpi. Tādējādi arī veselības aprūpes nodrošināšana nav saistāma ar darbu valsts svētku dienās un nepilda kompensējošu funkciju.

Tāpat dienesta amatpersonām nav paredzēts ilgāks ikgadējais atvaļinājums kā citām valsts amatpersonām un darbiniekiem. Proti, saskaņā ar Atlīdzības likuma 41. panta pirmo daļu un Darba likuma 149. panta pirmo daļu, piemēram, valsts civildienesta ierēdņiem un darbiniekiem piešķirams četras nedēļas ilgs ikgadējais atvaļinājums, neieskaitot valsts svētku dienas. Savukārt dienesta amatpersonām saskaņā ar Atlīdzības likuma 41. panta piekto daļu piešķir 30 kalendāra dienas ilgu ikgadējo atvaļinājumu, neieskaitot valsts svētku dienas. Tādējādi ikgadējais atvaļinājums dienesta amatpersonām, valsts civildienesta ierēdņiem un darbiniekiem ir vidēji mēnesi ilgs. Līdz ar to nav saskatāms, ka dienesta

amatpersonām piešķirtais ikgadējais atvaļinājums varētu būt saistīts ar darbu valsts svētku dienās un pildītu kompensējošu funkciju.

Atlīdzības likumā ir paredzētas arī dažādas piemaksas, kas pienākas dienesta amatpersonām, piemēram, piemaksa par papildu pedagoģisko darbu izglītības iestādē (*sk. Atlīdzības likuma 14. panta pirmo daļu*), piemaksa par nakts darbu (*sk. Atlīdzības likuma 14. panta ceturto daļu*), piemaksa par speciālo dienesta pakāpi (*sk. Atlīdzības likuma 15. panta pirmo daļu*). Tomēr katras šīs piemaksas saņemšanai likumā paredzēti atsevišķi nosacījumi un tās kalpo citiem Atlīdzības likumā norādītajiem mērķiem, kā arī tieši nepilda kompensējošu funkciju tieši par darbu valsts svētku dienās.

Savukārt izdienas pensija ir noteiktu profesiju pārstāvjiem paredzēta papildu sociālā garantija, kas tiek piešķirta, lai viņiem atlīdzinātu veicamo pienākumu un darba apstākļu radīto nelabvēlīgo ietekmi uz veselību, kā arī ar attiecīgo amatu saistītos ierobežojumus, nevis lai atlīdzinātu veikto darbu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 2. maija sprieduma lietā Nr. 2018-14-01 15. punktu un 2007. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2006-13-0103 7.2. punktu*). Turklāt izdienas pensiju saņem, sasniedzot likumā noteikto darba stāžu un vecumu (*sk., piemēram, likuma "Par izdienas pensijām Iekšlietu ministrijas sistēmas darbiniekiem ar speciālajām dienesta pakāpēm" 2. panta pirmo daļu*). Tādējādi izdienas pensija ir nošķirama no samaksas par darbu valsts svētku dienās.

Nemot vērā iepriekš minēto, Satversmes tiesa secina, ka katrai sociālajai garantijai, piemaksai un citiem labumiem, kas konkrētos apstākļos pienākas dienesta amatpersonām, ir noteikti savi saņemšanas priekšnoteikumi un mērķi. Kā jau Satversmes tiesa šajā spriedumā norādījusi, valsts svētku dienas ir paredzētas valstiski nozīmīgu notikumu godāšanai, kā arī atpūtai. Satversmes tiesa nekonstatē, ka dienesta amatpersonām piešķirtās sociālās garantijas, piemaksas un citi labumi varētu būt saistāmi ar Satversmes 107. pantā paredzēto samaksu tieši par darbu valsts svētku dienās. Tādējādi tie pēc būtības arī nepilda kompensējošu funkciju tieši par darbu valsts svētku dienās.

22. Saeima atbildes rakstā ir uzsvērusi, ka dienesta amatpersonas pilda tādu valsts dienestu, ar kuru īstenotās valsts funkcijas ir nepieciešams veikt nepārtraukti, un tās ir saistītas ar valsts drošības aizsardzību, sabiedriskās drošības un labklājības nodrošināšanu (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 27. lp.*).

Satversmes tiesa savā judikatūrā jau ir atzinusi, ka dienesta pienākumu raksturs, no tā izrietošais speciālais darba laika organizācijas regulējums un ar amatu saistītie ierobežojumi izceļ dienesta amatpersonas salīdzinājumā ar citām amatpersonām un valsts institūciju vai privātā sektora darbiniekiem (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 2. maija sprieduma lietā Nr. 2018-14-01 15. punktu*). Dienesta amatpersonas, pildot valsts dienestu arī valsts svētku dienās, nodrošina nozīmīgo valsts funkciju nepārtrauktību. No dienesta amatpersonu darba ir tieši atkarīga valsts drošība un sabiedrības labklājība. Tās, pildot dienestu, rūpējas par konstitucionālo principu, uz kuriem balstīta demokrātiskā tiesiskā valsts iekārta, aizsardzību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 20-50-01 19.2. punktu*). Dienesta amatpersonu darba pienākumu veikšana valsts svētku dienās citstarp ļauj citiem nodarbinātajiem baudīt apmaksātu atpūtu. Tādēļ valstij būtu jāveic visas iespējamās darbības, lai maksimāli veicinātu stabilu un profesionālu valsts dienestu, kas, ņemot vērā dienesta amatpersonu īpašo statusu, attiecīgi nodrošinātu Ieslodzījuma vietu pārvaldes un Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu kvalitatīvu darbu un līdz ar to arī valsts drošību un sabiedrības labklājību.

Tas, ka dienesta amatpersonām netiek kompensēts darbs valsts svētku dienās, nekādi nevar veicināt valsts drošību vai sabiedrības labklājību vai arī veicināt nepārtrauktu dienesta pienākumu pildīšanu. Pats par sevi tas apstāklis, ka dienesta amatpersonas nodrošina būtisko valsts funkciju nepārtrauktību, ir saistīts vienīgi ar darba organizāciju un Satversmes 101. pantā ietvertu likumdevēja rīcības brīvību noteikt priekšnoteikumus dienesta amatpersonu nodarbināšanai valsts svētku dienās, bet ne ar darba samaksas jautājumiem.

Tāpat jāņem vērā, ka ne visas dienesta amatpersonas patiešām tiek nodarbinātas valsts svētku dienās. Tomēr visām dienesta amatpersonām, kuras nestrādā tostarp tajās valsts svētku dienās, kuras citādi ir nedēļas darba dienas, tiek izmaksāta tām attiecīgi noteiktā alga. Proti, tām tiek nodrošināta apmaksāta brīvdiena valsts svētku dienās. Taisnīguma princips demokrātiskā tiesiskā valstī paredz, ka tiesību normām un to piemērošanas rezultātam jābūt taisnīgam. Attiecībā uz dienesta amatpersonu darba samaksu tas nozīmē, ka amatpersonām ir jāsaņem ne vien atbilstoša, bet arī savstarpēji salīdzināma samaksa par noteiktos apstākļos paveiktu darbu. Tādēļ taisnīguma principam neatbilstoša ir situācija, kad, nostrādājot vienādu stundu skaitu noteiktā periodā, dienesta amatpersonas, kurām ir jāstrādā valsts svētku dienās, saņem tādu pašu atalgojumu kā dienesta amatpersonas, kurām nav jāstrādā valsts svētku dienās.

Nepieciešamība nodrošināt ar dienestu saistīto valsts funkciju nepārtrauktību pati par sevi nevar pamatot tādas darba samaksas sistēmas izveidošanu, kura neparedz dienesta amatpersonām kompensēt darbu valsts svētku dienās.

Tādējādi likumdevējs nav pienācīgi veicis pasākumus Satversmes 107. pantā ietvertā pozitīvā pienākuma izpildei noteikt dienesta amatpersonām atbilstošu samaksu par darbu valsts svētku dienās, kura pilda ne vien paveikto darbu atlīdzinošu, bet arī kompensējošu funkciju.

Līdz ar to apstrīdētā norma, ciktāl tā neparedz dienesta amatpersonai tiesības saņemt atbilstošu samaksu par darbu valsts svētku dienās, neatbilst Satversmes 107. pantam.

23. Konstatējot apstrīdētās normas neatbilstību kaut vienam Satversmes pantam, tā atzīstama par prettiesisku un spēkā neesošu. Tā kā apstrīdētā norma atzīta par neatbilstošu Satversmes 107. pantam, nav nepieciešams vērtēt tās atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

24. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no sprieduma publicēšanas dienas, ja tiesa nav noteikusi citādi. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktam Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdī, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Satversmes tiesa ir atzinusi: lemjot par brīdī, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, lietās, kas ierosinātas pēc tiesas pieteikuma, Satversmes tiesai citstarp jāizvērtē, kāda ietekme uz attiecīgo lietu būs tās spriedumam (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 25. punktu*). Vienlaikus Satversmes tiesai jāgādā par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, neradītu jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-14-01 14. punktu*).

24.1. Apstrīdētā norma attiecas uz plašu dienesta amatpersonu loku. Turklāt valsts amatpersonu atalgojums tiek izmaksāts no valsts budžeta līdzekļiem, tādēļ izmaiņas atalgojuma sistēmā ir cieši saistītas ar valsts budžetā paredzētajiem

izdevumiem un to plānošanu. Satversmes tiesa nevar stāties likumdevēja vietā un norādīt uz piemērotākiem lēmumiem vai arī noteikt, kā sadalāmi valsts budžeta līdzekļi (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 22. punktu*).

Apstrīdētā norma atzīstama par spēkā neesošu no 2023. gada 1. janvāra, jo likumdevējam ir nepieciešams laiks jauna tiesiskā regulējuma pieņemšanai, kas citstarp var prasīt dienesta amatpersonām noteiktās darba samaksas sistēmas pārskatīšanu kopumā.

24.2. Vērtējot šā sprieduma ietekmi uz Administratīvās rajona tiesas tiesvedībā esošo lietu Nr. A420133120, jāsecina: lai šā sprieduma rezultāts ietekmētu tiesisko situāciju, kādā ir persona, kuras tiesību aizsardzībai iesniegts pieteikums administratīvajā lietā, apstrīdēto normu nepieciešams atzīt par spēkā neesošu no brīža, kad radās personas pamattiesību aizskārums, proti, no apstrīdētās normas piemērošanas brīža.

Satversmes tiesa ir informēta arī par vēl divām administratīvās tiesas lietām, kurās tiesvedība ir apturēta, gaidot izskatāmās lietas rezultātu. Turklāt nevar izslēgt iespējamību, ka vēl kāda persona ir uzsākusi savu ar apstrīdēto normu aizskarto pamattiesību aizsardzību.

Lai aizsargātu to personu pamattiesības, kuras ir uzsākušas savu tiesību aizsardzību, nepieciešams noteikt, ka apstrīdētā norma attiecībā uz šīm personām zaudē spēku no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprīda:

1. Atzīt Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 14. panta sesto daļu, ciktāl tā neparedz Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm tiesības saņemt atbilstošu samaksu par darbu valsts svētku dienās, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 107. pantam un spēkā neesošu no 2023. gada 1. janvāra.

2. Attiecībā uz personām, kuras uzsākušas savu pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, atzīt Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 14. panta sesto daļu, ciktāl tā neparedz Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm tiesības saņemt atbilstošu samaksu par darbu valsts svētku dienās, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 107. pantam un spēkā neesošu no personu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

Sanita Osipova